

Опис досвіду

«Формування ключових навчальних компетентностей на уроках історії з використанням ІКТ» вчителя історії Енергодарської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів № 2 Невтири Ольги Михайлівни

1. Актуальність теми

Сьогодні в нашій країні спостерігається модернізація освіти. Згідно сучасної державної освітньої політики основними результатами діяльності загальноосвітніх закладів є не самі по собі знання, уміння та навички, а набір «ключових компетентностей».

Бурхливий розвиток програмно-технічних засобів, створення, збереження й обробка інформації у світі дедалі швидше змінює орієнтації сучасного суспільства. Входження інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) у різні сфери діяльності людини не оминає і галузь освіти. У зв'язку з цим особливого значення набуває переорієнтація мислення сучасного вчителя на усвідомлення принципово нових вимог до його педагогічної діяльності, готовність використовувати ІКТ як допоміжний навчальний ресурс. Законами України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки», «Про освіту», «Про вищу освіту», Національною доктриною розвитку освіти України в ХХІ столітті та іншими офіційними документами передбачається забезпечення ефективного впровадження і використання інформаційно-комунікаційних технологій на всіх освітніх рівнях усіх форм навчання.

Тому питання «Формування ключових навчальних компетентностей на уроках історії з використанням ІКТ» є достатньо актуальним. Використання нових інформаційних та комунікаційних технологій в освіті обговорюється на сторінках всіх методичних газет та журналів. При цьому кожному вчителю, безумовно, очевидна доцільність використання комп'ютерів для навчання в середній та старшій ланці школи. Надзвичайні можливості надання інформації на комп'ютері дозволяють змінити та безмежно збагатити зміст освіти: виконання будь-якого завдання за допомогою комп'ютера створює умови для підвищення інтенсивності уроку; використання варіативного матеріалу та різних режимів роботи сприяє

індивідуалізації навчання. Таким чином, інформаційні технології, в сукупності з правильно підібраними технологіями навчання створюють необхідний рівень якості, варіативності, диференціації, індивідуалізації навчання та умови для формування ключових навчальних компетентностей.

Тому в авторки досвіду й виникло рішення про широке використання інформаційно-комунікаційних технологій на уроках історії та необхідність систематизувати рекомендації, щодо впровадження інновацій на уроках як засобу формування ключових навчальних компетентностей.

2.Теоретичне обґрунтування теми

У другій половині XX століття почався перехід до інформаційного суспільства. Внаслідок винайдення комп'ютера - універсального та надзвичайно ефективного інструмента для обробки інформації, кількість її, накопиченої людством за свою історію, почала зростати великими темпами. Людство зіткнеться з ситуацією, коли людині для повноцінної роботи вже не достатньо буде фактичних знань, вмінь та навичок, отриманих під час навчання. Кожні десять років вони ставатимуть не актуальними у зв'язку з оновленням наукових поглядів та зміною технологій. Тому сучасна школа повинна сприяти формуванню життєвих компетентностей учнів.

Питання розробки теоретичних засновників компетентнісного підходу та впровадження його в освітню практику стало предметом розгляду не тільки на рівні окремих країн. Відомі міжнародні організації, що нині працюють у сфері освіти також вивчають проблеми, пов'язані з появою компетентнісно орієнтованої освіти; серед них – ЮНЕСКО, ЮНІСЕФ, ПРООН, Рада Європи, Міжнародний департамент стандартів тощо.

Українські педагоги також зацікавилися питаннями впровадження компетентнісного підходу в освітню систему нашої країни. Зокрема А.Хуторської дає визначення компетентності як особистісній якості(сукупність якостей) учня, що вже відбулась, і мінімальний досвід діяльності в заданій сфері.

Такі педагоги як Пометун О. та Мірошніченко В. говорять про необхідність визначення обмеженого набору компетентностей, які є найбільш важливими,

інтегрованими, ключовими.

Овчарук О.В. та Іванов Д.А. вважають що вони забезпечують широку сферу розвитку особистості; її логічного, творчого та критичного мислення, саморефлексії, самовизначення, самооцінки; самовиховання та ін.

Ключова компетентність, на думку українських педагогів, є об'єктивною категорією, яка фіксує суспільно визначений комплекс знань, умінь, навичок, ставлень, що можуть бути застосовані у широкій сфері діяльності людини. Вона може бути визначена як здатність людини здійснювати складні поліфункціональні, поліпредметні, культуродоцільні види діяльності, ефективно розв'язуючи відповідні проблеми.

Щодо переліку ключових компетентностей, адекватних освітнім традиціям і соціокультурному контексту сучасного українського суспільства, то очевидно, що найбільш прийнятним для нас є принцип їх відбору відповідно до сфер суспільного життя, в яких сьогодні відбувається самореалізація особистості та здійснюється її діяльність.

Серед ключових компетентностей визначені уміння вчитись (навчальна), громадянська, загальнокультурна, компетентність з інформаційних та телекомунікаційних технологій, соціальна, підприємницька.

Кожна з ключових компетентностей передбачає засвоєння учнями не окремих непов'язаних один з одним елементів знань і умінь, а володіння комплексною процедурою, в якій для кожного виділеного елементу структури присутня відповідна сукупність освітніх компонентів, що мають особистісно діяльнісний характер.

Розвиток ключових і предметних компетентностей не відмінняє традиційні підходи до завдань освіти, які передбачали формування загальних та предметних знань, умінь, навичок. Більше того, компетентності базуються на них.

Систему компетентностей в освіті складають: ключові, загальногалузеві та предметні компетентності. Пріоритет компетентнісного підходу надає здобутим знанням, навичкам та вмінням індивідуального, конкретного, життєво-смыслового характеру, чітко визначеної практичної спрямованості щодо власного життя людини. Компетентнісний підхід до викладання шкільних історичних курсів сприяє наданню

історичним знанням прикладного характеру.

Інформаційно-комунікаційні технології або ІКТ-технології, пов'язані зі створенням, збереженням, передачею, обробкою і управлінням інформацією. Цей широко вживаний термін включає в себе всі технології, що використовуються для спілкування та роботи з інформацією.

На сьогоднішній день багато педагогів займаються вивченням питання використання інформаційно-комунікаційних технологій на уроці. Російський вчений Селевко Г.К. звертає увагу на те, які програмні засоби доцільно використовувати під час виконання комп'ютерних завдань. Українські педагоги Баханов К.О. та Мокрогроз О.П. дають рекомендації по використанню ІКТ на різних етапах організації уроку. Вони вважають, що використання ІКТ має такі переваги:

- індивідуалізація навчання;
- інтенсифікація самостійної роботи учнів;
- зростання обсягу виконаних на урок завдань;
- розширення інформаційних потоків при використанні Internet;
- підвищення мотивації та пізнавальної активності за рахунок різноманітності форм роботи, можливості включення ігрового моменту.
- комп'ютер дає вчителю нові можливості, дозволяючи разом з учнем отримувати задоволення від захопливого процесу пізнання, не тільки силою уяви розсовуючи стіни шкільного кабінету, але за допомогою новітніх технологій дозволяє зануритися в яскравий барвистий світ. Таке заняття викликає у дітей емоційний підйом, навіть відсталі учні охоче працюють з комп'ютером.

Уроку з використанням ІКТ властиве наступне:

1. Принцип адаптивності: пристосування комп'ютера до індивідуальних особливостей дитини.
2. Керованість: корекція вчителем процесу навчання.
3. Інтерактивність і діалоговий характер навчання: ІКТ мають здатність "вступати" в діалог вчителя з учнем, що і становить головну особливість методик комп'ютерного навчання.
4. Оптимальне поєднання індивідуальної та групової роботи.

5. Підтримання в учня стану психологічного комфорту при спілкуванні з комп'ютером.
6. Необмежене навчання: зміст та його інтерпретації скільки завгодно великі.

Ознайомившись з надбанням провідних педагогів, дидактів, методистів, Невтира О.М. прийшла до висновку, що інформаційно-комунікаційні технології можуть широко використовуватися в навчальному процесі як в середній ланці так і в старших класах, і дозволяють успішно досягати дидактичних, методичних, розвиваючих та виховних цілей на сучасних уроках історії.

3. Розкриття технологій реалізації провідної педагогічної ідеї

Невтира О.М. вважає, що інформаційно-комунікаційні технології є необхідними компонентами професійної культури сучасного вчителя. Необхідність впровадження інформаційних технологій в сучасну освіту, формування ключових компетентностей учнів сьогодні не викликає сумніву. Особистісно-зорієнтоване навчання, об'єднання різноманітних педагогічних технологій, навчання в співробітництві – це гуманістичний підхід в сучасній педагогіці.

Невтира О.М. пропонує модель, яка демонструє яким чином за допомогою ІКТ формуються структурні елементи ключових навчальних компетентностей. (Рис.1).

Модель формування складових ключової компетентності учнів засобами ІКТ

Рис.1

Широкі можливості в процесі формування ключових компетентностей отримують учасники освітнього процесу під час роботи з Internet-ресурсами. Вчитель їх використовує:

- для підготовки повідомлень, творчих робіт, мультимедійних презентацій та публікацій;
- для перегляду та обговорення освітніх, науково-популярних відеоматеріалів у відеохостінгах;
- для створення тематичних вчительських та учнівських блогів;
- для публікації своїх авторських матеріалів в Інтернеті;
- для обміну інформацією та консультування.

З метою організації ефективної роботи з Internet-ресурсами вчитель запропонував учням дотримуватися таких рекомендацій:

- звернутися до однієї з пошукових служб мережі (найбільш популярні наступні: "Гугл" (<http://google.com.ua>), "Яндекс" (<http://yandex.ru>), "Рамблер" (<http://rambler.ru>));
- визначити універсальні ресурси, якими вони можуть безпечно користуватися; це може бути «Вікіпедія», «Острів знань», сайти МОН, «Освіта» та УЦОЯЗ та інші за рекомендацією вчителя;
- критично оцінити Інтернет-ресурси, визначити індикатори надійності та достовірності веб-сайтів;
- для роботи з інформацією (її аналізу) використовувати набір пам'яток щодо організації навчальної діяльності учнів;
- дотримуватися правил безпечної роботи в Інтернеті.

Широко в своїй практиці Невтира О.М. використовує мультимедійні засоби навчання (мультимедійні презентації та публікації, створені за допомогою програм PowerPoint та Publisher).

Як методичний та дидактичний супровід уроку мультимедійні презентації, створені за допомогою програми PowerPoint, виконують такі функції:

- ілюстративна (забезпечують принцип наочності при вивченні того чи іншого питання нової теми (Додаток 1);
- структурування навчальної інформації (Додаток 2);
- організація пояснення нового матеріалу в різних формах: розповіді, евристичної бесіди, діалогу, вирішення проблемних ситуацій та ін.
- забезпечення емоційного забарвлення (використання музичного супроводу, кольорової гами, репродукцій, художніх творів та ін.).

Презентації, які вчитель використовує на різних етапах уроку та на уроках різних типів, містять наступні елементи:

- тексти, таблиці, діаграми;
- малюнки, фотографії, елементи анімації.

Електронні презентації Невтира О.М. розглядає як допоміжний засіб навчання, що використовується вчителем на уроці і потребує його коментарів та доповнень (Додаток 3).

Автор досвіду вважає, що використання презентацій сприяє кращому запам'ятовуванню навчального матеріалу. При їх систематичному використанні зростає продуктивність навчання. Ключові ідеї кожної теми курсу в презентаціях містяться в систематизованому вигляді. У такій формі зміст кожної теми представлено коротко й наочно. При вивченні нового матеріалу вони супроводжують, ілюструють розповідь учителя, спонукають дітей до діалогу.

Для урізноманітнення навчальної діяльності вчитель використовує видавничу систему-програму початкового рівня Publisher. Вона має спрощену, легку та зручну порівняно з професійними видавничими системами функціональність. Програма Publisher забезпечує створення і верстку публікацій на основі різноманітних шаблонів змісту і може працювати у двох основних режимах - створення і

редагування друкованої та електронної публікації. З її допомогою учні вчаться обирати та систематизувати матеріали для створення публікацій, коротко викладати об'ємний матеріал, презентувати готові публікації; розвивати вміння відстоювати свої ідеї та публікації під час захисту робіт; відпрацьовувати навички самостійної роботи з комп'ютером.

Особливостями дитячих публікацій є використання в роботі різних матеріалів: таблиць, схем, віршів, кросвордів, загадок, вікторин, логічних задач створених учнями. Це допомагає закріпити знання з теми та залучити до вивчення питання інших.

В середній та старшій ланці загальноосвітньої школи мультимедійні презентації та публікації стають здебільшого результатами проектної або дослідницької діяльності учнів. До того ж інформаційні технології допомагають організувати пошукову роботу. Перед учнями педагог ставить проблемне завдання. В процесі його вирішення і створюються презентації та публікації. Найбільш поширеними темами для дослідження на своїх уроках є створення історичних портретів. Невтира О.М. розробила свої вимоги до учнівської презентації та публікації:

- презентація та публікація - це результат проектної або пошукової діяльності, тому їй передуює кропітка робота з різними джерелами інформації, їх аналіз та узагальнення;

- обов'язкова наявність ілюстративного матеріалу в презентації та публікації;
- мінімізація тексту в презентації;
- обов'язкові висновки;
- обов'язковий усний захист презентації та публікації, при цьому під час такого захисту викладається на лише та інформація, яка є в презентації чи публікації;
- обов'язкове врахування критеріїв оцінювання презентації (Додаток 4);

Для роботи над публікацією вчитель розробила рекомендації у вигляді шаблону (Додаток 5).

Мультимедіа програми представляють інформацію в різних формах і тим самим роблять процес навчання ефективнішим. На своїх уроках Невтира О.М.

використовує мультимедійні презентації із застосуванням гіпертекстових посилань, що розвиває системне, аналітичне мислення (Додаток 6).

Використання презентацій та публікацій на уроці сприяє:

- ефективному управлінню уваги учнів на уроці;
- підвищує мотивацію школярів за рахунок збереження потреби в здобутті нових знань;
- дозволяє подолати пасивний спосіб передачі учням готових знань;
- підтримує інтерес учнів до навчання, оволодіння фундаментальними й прикладними знаннями.

Важливим навчальним та дидактичним засобом навчання з березня 2012 став блог «Клио» <http://olqammarta.blogspot.com/> (Рис.2), який використовується для організації консультацій, здобуття додаткових знань учнів з історії а також для організації дистанційної освіти. Це сприяє підвищенню пізнавальної активності учнів і, як наслідок, підвищенню ефективності навчання.

Для досягнення поставленої мети до структури блогу включені такі елементи: календар, панель відео, корисні посилання, рубрика «Цей день в історії», та додаткові сторінки – «Методична робота», де розміщені навчальні програми з предмету та розробки уроків; «Пам'ятки» - для організації навчальної діяльності учнів на році; «Електронні підручники», де знаходяться посилання в мережі Internet на навчальні посібники; «Відеоматеріали» - це своєрідна відеоенциклопедія з історії; «Презентації» - матеріали, які розроблені вчителем.

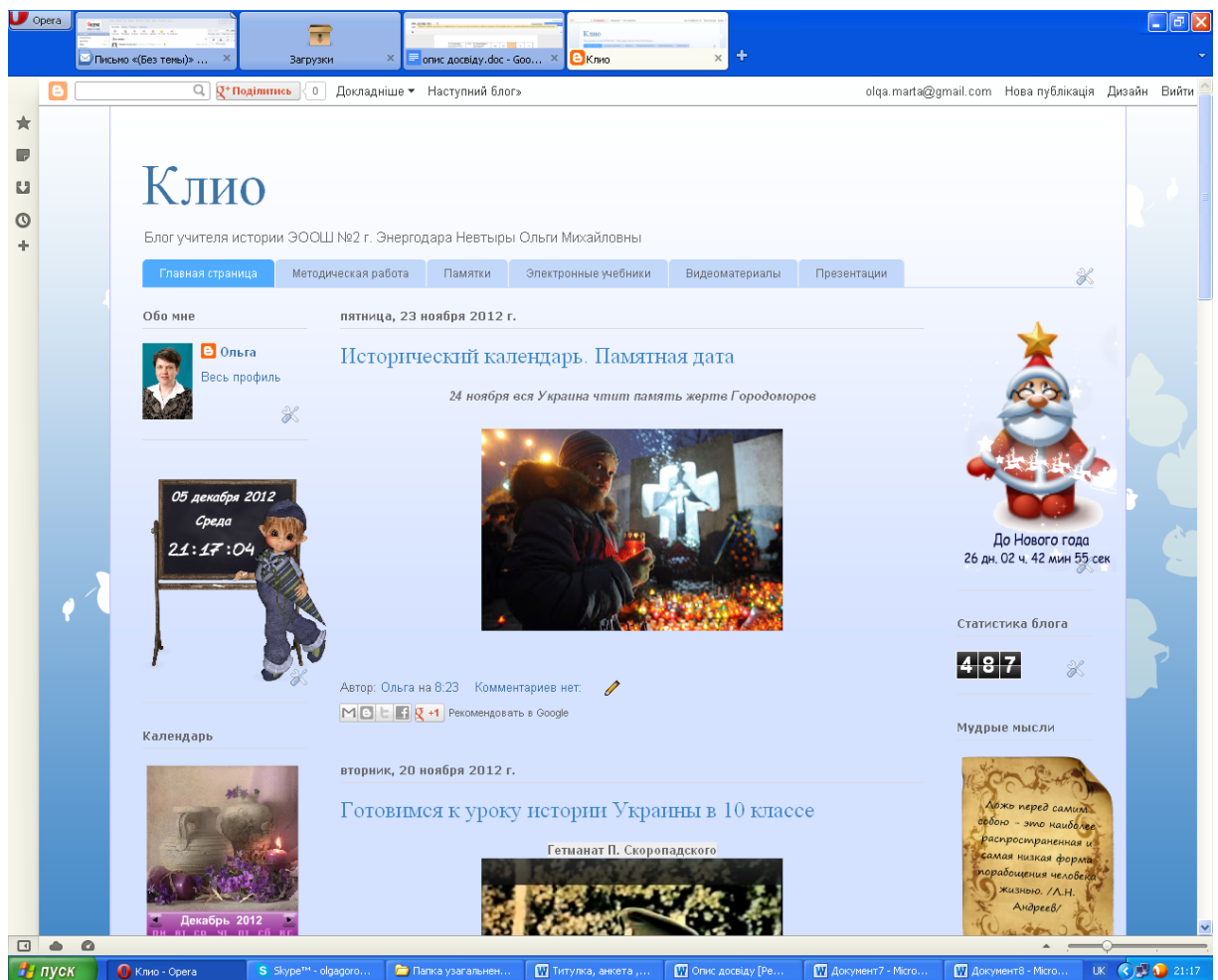

Рис.2

Блог є робочим щоденником вчителя із зворотнім зв'язком з учнями. В ньому авторка розміщує дидактичні та методичні матеріали, рекомендації, які використовує сама та учні під час підготовки до уроків.

З листопада 2012 року з метою відображення досвіду педагогічної діяльності, накопичення та представлення методичних розробок, напрямків своєї роботи Невтира О.М. створила персональний блог «Електронне портфоліо» <http://nevtiragorobezolga.blogspot.com/> (Рис.3).

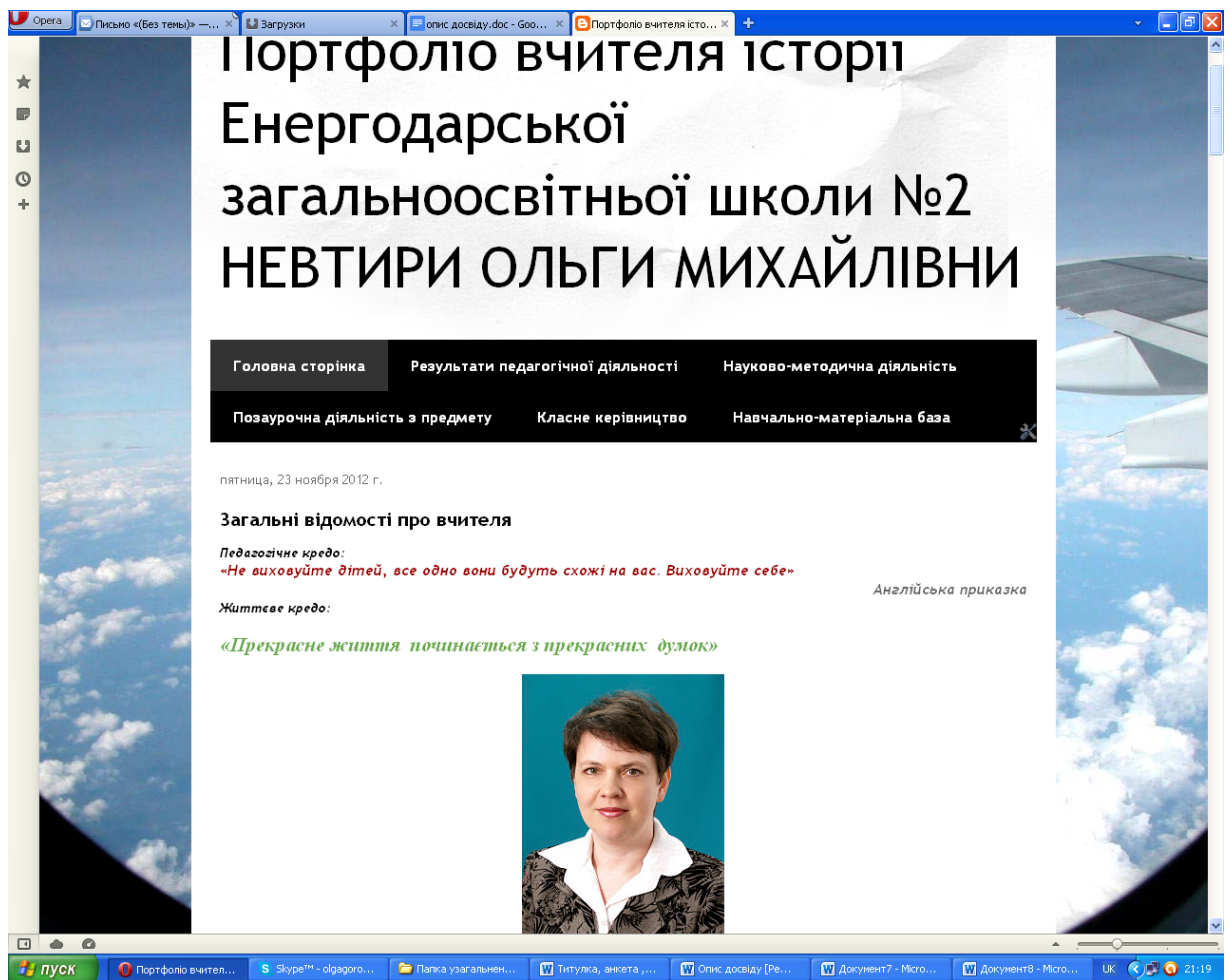

Рис.3

Виходячи з власного досвіду роботи з технологіями Веб 2.0, Невтира О.М. рекомендує колегам під час роботи над блогом:

- враховувати вікові особливості аудиторії;
- оформити привабливий дизайн;
- слідкувати за якістю наповнення блогу;
- використовувати актуальні посилання та закладки сторінок.

Для обміну інформацією з учнями педагог використовує соціальну мережу «ВКонтакте», яка є дуже популярною серед молоді. Свою сторінку в мережі (<http://vk.com/id156492782>) вчитель використовує для організації діалогу учень-учитель поза уроком. Таке інтерактивне спілкування додає процесу навчання нових фарб, дозволяє вирішити багато проблем. По-перше, учень вчиться коротко та зрозуміло викладати свою проблему. Уміння виділити свою проблему та грамотно сформулювати своє запитання - це важлива навичка сучасної людини, яка живе в інформаційному просторі. Також соціальна мережа вчить відповідати на запитання,

зрозуміло пояснювати складний матеріал. По-друге, використання мережі позбавляє вчителя від багаторазового пояснення складних моментів у практичній, домашній роботі. По-третє, працюючи над проектами, учні одержують засіб для спілкування, для обговорення разом з учителем проблем і можливих шляхів їх вирішення.

Таким чином використання інформаційно-комунікаційних технологій на уроках історії дозволяє розвивати пізнавальні навички учнів, уміння самостійно конструювати свої знання, орієнтуватися в інформаційному просторі, вміти виділити сформулювати та вирішити проблему, під час групової роботи над проектами створюються умови для формування толерантності та уміння спілкуватися. Як результат - учні володіють прийомами навчальної діяльності, навичками аналізу та відбору інформації. Саме це й формує «компетенції».

Введення компетенцій в нормативну та практичну складову освіти дозволяє вирішити таку проблему, коли учні можуть добре володіти набором теоретичних знань, але мають значні труднощі в діяльності, яка вимагає використання цих знань для вирішення конкретних життєвих завдань або проблемних ситуацій.

Компетентніший підхід пропонує не засвоєння учнем окремих знань та вмінь, а оволодіння ними в комплексі.

Ще декілька років тому вирішити ці завдання було неможливо через відсутність реальних умов для їх виконання при традиційному підході до освіти, традиційних засобах навчання, які орієнтувалися здебільшого на класно-урочну систему занять. В наш час такі умови можна створити. А що для цього необхідно? Перш за все, це можливість залучення кожного учня до активного пізнавального процесу. Нові інформаційно-комунікаційні технології дозволяють найбільш ефективно реалізувати можливості учнів.

Підводячи підсумки, хочеться зазначити що в процесі узагальнення досвіду роботи було виконано ряд завдань:

- розкрито можливості використання інформаційно-комунікаційних технологій як засобу формування ключових компетентностей на уроках історії;
- висвітлено роль та значення використання мультимедійних засобів навчання;
- узагальнено рекомендації щодо роботи над мультимедійними презентаціями та

публікаціями, розроблені критерії її оцінювання.

4. Умови створення досвіду

Метою колективу навчального закладу, в якому працює Невтира О. М., є творче спрямування інноваційної діяльності педагогічного колективу на всебічний розвиток особистості учнів та зростання професійної майстерності вчителів через мотивацію до навчальної діяльності та саморозвитку в контексті компетентнісного підходу. Реалізація цієї мети повинна давати людині, яка житиме в інформаційному суспільстві майбутнього, не фактичні знання, а методику їх здобуття, сприяти виробленню власних цінностей та ставлень, тобто формувати життєві компетентності.

На початок 2012-2013 навчального року в ЕЗОШ №2 відкриті та укомплектовані 3 комп'ютерних кабінети, оснащені мультимедійними пристроями та підключені до мережі Інтернет. Авторка досвіду має в своєму користуванні особистий ноутбук та в разі зайнятості шкільних комп'ютерних кабінетів використовує ІКТ технології в кабінеті №17.

Учні та вчителі ЕЗОШ №2 на 96% забезпечені ПК та підключені до мережі Інтернет. Це дає можливість здійснювати телекомунікаційний доступ до баз даних через всесвітню мережу Інтернет. Це практикується в двох формах: а) через листування (електронну пошту); б) через засоби масової інформації (соціальні мережі та блоги).

Упровадження ІКТ-технологій програмує індивідуальний досвід успішної праці учня, сприяє пізнавальній активності, ініціативі, раціональному використанню часу й навчальних засобів. Це дає змогу людині, яка звикла самотійно вчитися, не губитися в новій пізнавальній і життєвій ситуації, не зупинятися, якщо не має готових рішень, не чекати підказки, а самій шукати джерело інформації, шляхи розв'язання.

5.Практична значимість досвіду

Практична робота над досвідом за останні роки показує, що використання ІКТ-технологій на уроках історії сприяє підвищенню інтересу школярів до предмета. Про це свідчать зацікавленість учнів у вивченні історії, активна участь у підготовці та проведенні позаурочних заходів з предмета, в творчих конкурсах та олімпіадах, у роботі шкільного музею.

Невтира О.М. відмічає, що ІКТ-технології передбачають залучення творчого потенціалу кожного, хто бере в них участь, допомагають учням повніше виявити свою індивідуальність, відчувати зацікавленість у навчанні.

Порівнюючи успішність з історії за останні роки, можна помітити, що відбувається зростання успішності та якості знань учнів (таблиця 1,2).

Таблиця 1

Показники успішності учнів

№	Навчальний рік	к-ть учнів	річний							
			а		с		д		в	
			к-ть	%	к-ть	%	к-ть	%	к-ть	%
1	2009-2010	208	23	11,1	66	31,7	100	48,1	19	9,1
2	2010-2011	199	10	5,0	48	24,1	114	57,3	27	13,6
3	2011-2012	201	11	5,5	40	19,9	119	59,2	31	15,4

Діаграма 1

Динаміка успішності учнів

Таблиця 2

Якість знань учнів з предмету

№	Навчальний рік	к-ть учнів	річна				
			В	Д	Якіст ь знан ь		
					к-ть	%	
1	2009-2011	208	100	48,1	19	9,1	57,2
2	2011-2012	199	114	57,3	27	13,6	70,9

Динаміка якості знань учнів з предмету

Захоплення предметом в учнів переростає в бажання заявити про себе на міських олімпіадах, в творчих конкурсах, де майже кожен рік її вихованці посідають призові місця (таблиця 3).

Таблиця 3

Участь вихованців Невтири О.М. в предметних та творчих конкурсах

Навчальний рік	Прізвище, ім'я учня, клас	Назва конкурсу, результати участі
2009-2010	Голубєв О., 7-А;	Міський конкурс «Дерево мого родоводу» , І місце
	Вовк О., 7-Б	Міський конкурс «Дерево мого родоводу» , ІІ місце
2010-2011	Богданова П., 9-А;	Інтерактивний конкурс «Лелека», Диплом ІІ ступеня
	Семененко Д., 9-А	Інтерактивний конкурс «Лелека», Диплом ІІ ступеня
2011-2012	Погуляй В., 10-А;	Предметна олімпіада, ІІ етап, ІV місце
	Васильчук М., 10-А	Предметна олімпіада, ІІ етап, ІV місце
2012-2013	Сургай К., 11-А;	Предметна олімпіада, ІІ етап, ІІІ місце
	Погуляй В., 11-А	Предметна олімпіада, ІІ етап, ІІІ місце

Отже, використання ІКТ-технологій на уроках історії з метою формування ключових компетентностей, сприяють розвитку творчих та інтелектуальних здібностей, самостійності, відповідальності, формуванню вмінь приймати рішення, розв'язувати проблеми і бути успішними в навчанні та житті.

Внутрішня структура компетентностей

Характеристики впливу ІКТ на користувача

Засоби ІКТ

Знання

Комунікативність

Інтерактив

Мультимедіа

Продуктивність

Ресурси Internet

Пізнавальні навички

Мультимедіа-програми

Практичні навички

Сервіси Веб 2.0

Відношення та емоції

Соціальні мережі

Цінності та етика

Мотивація

Тестові оболонки